

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

Adalet Programı

Hukuk Başlangıcı Dersleri

ÜNİTE I

TOPLUMSAL DÜZEN KURALLARI ve HUKUK

Hukuk nedir?

- **Hukukun Amaçları:**
- Hukukun toplumda dirlik ve düzeni , hukuki güvenliği, adaleti sağlama ile toplumun ihtiyaçlarını karşılama gibi çeşitli amaçları vardır.
- İnsan sosyal bir varlıktır. Bu nedenle insanın yaşamını devam ettirebilmesi için diğer insanlarla birlikte yaşaması zorunludur. Toplu halde yaşama ise bir düzeni gerektirir. Diğer bir ifadeyle, toplum içindeki kuvvetlilerin zayıfları ezmemesi için bir düzene ihtiyaç vardır. İşte hukukun temel amaçlarından biri, toplum halinde yaşayan kişilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için, barış ortamını sağlamak, topluma dirlik ve düzen getirmektir.
- Hukukî güvenlik ilkesi, herkesin bağlı olacağı hukuk kurallarını önceden bilmesi, tutumunu ve davranışlarını buna göre güvenle düzene sokabilmesi anlamına gelir. Bu ilke, hem hukuk kurallarının önceden bilinmesinde hem de hukukî ilişkilerin ve hakların bilinmesinde önem taşır. Tapu sicilinde, ticaret sicilinde, gemi sicilinde hukukî ilişkilerin şekle bağlanmasında hukukî güvenlik ilkesi göz önünde bulundurulmaktadır.
- Hukuk kurallarının bir başka amacı da adaleti sağlamaktır. Hukuk en sonunda adaleti gerçekleştirmeyi amaçlayan bir düzendir. Adalet hukukun manevi veya fikri yönünü oluşturur. Adalet kavramı tarih boyunca çeşitli anlamlarda kullanılmış, hatta bazen eşitlik kavramıyla eş anlamda kullanılmıştır. Adalet kavramı Aristo'ya dayanan ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur: Denkleştirici adalet ve dağıtıcı adalet. 1. Denkleştirici adalet: Denkleştirici adalete göre, hukukî ilişkide taraf olanların eşit muamele görmesi gerekir. Örneğin, haksız fiil işleyene hak ettiği cezanın verilmesi denkleştirici adaletin bir gereğidir. 2. Dağıtıcı Adalet: Dağıtıcı adalet ise, şeref ve malların paylaşılmasında herkesin yeteneğine ve toplum içindeki durumuna göre kendisine düşeni almasını öngörür.
- Bilim ve teknikteki hızlı ilerlemelere paralel olarak, hukuk kurallarının da varlığını sürdürebilmesi ve toplumu oluşturan kişilerin ve toplumun gereksinimlerini karşılayabilmesi için değişen koşullara ayak uydurması gerekir. Diğer bir ifadeyle hukuk kuralları, yani kural koyucu, toplumsal değerlerdeki değişiklikleri ve yeni oluşumlara kendisini uyduracak önlemler almak zorundadır.

Hukukun Görevi

- 1.Hukuk, toplumda barışı sağlar
- 2.Hukuk, toplumda hukuki güvenliği sağlar.
3. Hukuk, toplumda adaleti sağlar.
4. Hukuk, toplumda oluşum ve gelişimlere cevap verir.

Adalet

Geniş anlamda adalet, fazilet yani bilgi ve ahlak anlamına gelir.

Dar anlamda adalet denkleştirici (düzeltici) adalet ve paylaştırıcı (dağıtıcı) adalet olarak ikiye ayrılır.

Denkleştirici adalet herkesin eşit işleme tabi tutulmasını öngörür. Örnek: Herkes hak ehliyetine sahiptir.

Dağıtıcı-Paylaştırıcı adalet herkese hak ettiğini diğer bir deyişle herkese başarısı ve yeteneğiyle orantılı haklar ve görevler verilmesini öngörür. Örnek: herkesin geliri oranında gelir vergisi ödemekle yükümlü olması.

19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sosyal adalet anlayışı ise toplumda sosyal ve ekonomik koşullar değerlendirilerek, ekonomik bakımdan güçlü olanın zayıf olanı sömürmesini önleyen adil bir düzen kurulmasını öngörmektedir. Örnek: Grev hakkı, sosyal güvenlik hakkı vs.

Adaletin sağlanabilmesi için hukuk düzeni içinde yer alan kuralların adalete uygun olması gerekir.

Hakkaniyet ilkesi adaletin gerçekleştirilmesine yardım eden bir ilkedir.

Toplumdaki Oluşum ve Gelişimlere Cevap Vermede Başvurulabilecek Tedbirler

- 1.Hakimin hukuk yaratması
- 2.Hakkın kötüye kullanılması yasağı
- 3.Dürüstlük kuralı
4. Hakimin takdir yetkisi

Hukuk nedir?

- **Hukuk ve Yaptırım-1:**
- Yaptırım Kavramı
- Hukuk kuralları, kişilere yetki verebileceği gibi, bazı yükümlülükler de yükleyebilmektedir.
- Kişilerin, hukukun kendilerine yüklediği yükümlülükleri kendiliklerinden yerine getirmemeleri durumunda kamu otoritesi harekete geçerek, kişiyi bu yükümlülükleri yerine getirmeye zorlar. İşte bu zorlama araçlarına yaptırım denir.
- Yaptırımın amacı, bir taraftan kişinin hukuka uygun davranmasını sağlamak, diğer taraftan ise hukuka aykırı davranışın doğurduğu sonuçları düzeltmek veya etkisiz hale getirmektir.

Hukuk nedir?

- **Hukuk ve Yaptırım-2:**
- **Yaptırım Türleri**
- Yaptırım türleri, hukuk dallarına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, ceza hukukunda hapis, para cezası; idare hukukunda kaçak bir yapının yıkılması; vergi hukukunda, iş yeri kapatma veya para cezası gibi yaptırımlar bulunmaktadır. Yaptırım türlerinden bazılarını aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır.
 - ❑ *Ceza*
 - ❑ *Zorla Yaptırma*
 - ❑ *Zararın Tazmini*
 - ❑ *Yapılan İşlemin Geçerli Olmaması*
 - ❑ *Yok hükmünde Sayma*
 - ❑ *Yapılan İşlemin İptal Edilmesi*
- Hukuka aykırı bazı davranışların yaptırımı ceza olarak öngörülmüştür. Örneğin, hırsızlık yapana, adam öldürene hapis cezasının verilmesinde olduğu gibi. Cezanın hem caydırıcı yönü hem de ödetici yönü bulunmaktadır. Getirilen yasak ve bunun için öngörülen cezaya karşın kişi yine de hukuka aykırı davranışta bulunmuş ise bunun sonucuna katlanmak zorundadır.
- Kişinin yükümlülüklerini kendiliğinden yerine getirmemesi halinde, kamu otoritesi harekete geçer ve kişiye yükümlülüklerini zorla yerine getirtir. Örneğin, borcunu yerine getirmeyen kişiye karşı icra takibi yapılır ve yetkili icra organları aracılığıyla malları satılarak, alacaklının alacağı ödenir..
- Bazı durumlarda, hukuka aykırı davranışta bulunanlar karşı tarafa tazminat ödemeye, yani para ödemeye mahkûm olabilirler. Örneğin, haksız bir fiil sonucu bir kimsenin malvarlığına zarar veren kişi o zararı karşılamak zorundadır..
- Bazı işlemlerin geçerli olması, hukuk kurallarında öngörülen kurallara uygun olarak yapılmasına bağlıdır. Örneğin, evlendirme memuru önünde yapılmayan bir evlenme yok hükmündedir. Bu anlamda ülkemizde halen görülmeye devam eden imam nikâhlı birlikteliklerin hukuk açısından hiçbir geçerliliği olmayıp, kişilerin nikâhsız olarak bir arada yaşaması sonucuna ulaşılmaktadır..
- Bazı idari işlemlerin hukuka aykırı olması halinde, ilgililer tarafından söz konusu işlemlerin iptalini isteme hakkı doğar. Örneğin, Bakanlar Kurulunun hukuka aykırı bir kararının Danıştay tarafından iptal edilmesi gibi. Özel hukuk alanında da bu tür bir iptal yaptırımı söz konusudur, ancak niteliği ve nedenleri idare hukukundan çok farklıdır.

YAPTIRIM

- Hukuk kurallarına aykırı davranışa bağlanan sonuca yaptırım denir.
- Yaptırımın türleri şunlardır:
 1. Ceza
 2. Cebri icra
 3. Geçersizlik
 4. Tazminat
 5. İdari işlemlerde iptal

CEZA

- Suç sayılan fiiller için öngörülen bir yaptırımdır.
- **Hapis cezası** ve **adli para cezası** olmak üzere iki türü vardır.
- Hapis cezası, süreli hapis cezası, müebbed hapis cezası ve ağırlaştırılmış müebbed hapis cezası olmak üzere üçe ayrılır.
- Hükümlünün belli bir miktardaki devlet hazinesine yatırmasına mahkeme tarafından karar verilmesi anlamına gelen bir ceza türü olan adli para cezası 5 gün ile 730 gün arasında bir süre için belirlenir ve bir gün karşılığında 20 TL ile 100 TL arasında takdir edilir.

CEBRİ İCRA

- Borcunu yerine getirmeyen borçlunun devlet gücü aracılığıyla zorla borcunu yerine getirmeye mecbur edilmesine cebri icra denir.
- Cebri icranın konusu her türlü borç ve yükümlülük olabilir.
- Cebri icrada ilamlı icra ve ilamsız icra yoluyla takip yapılabilir.

GEÇERSİZLİK

- Geçersizlik, butlan ve iptali içeren bir üst kavramdır.
- **BUTLAN (mutlak butlan):** Hukuki işlemlerin yapıldıklarından itibaren geçersiz olup hiçbir hüküm ve sonuç doğurmamaları durumudur. Örnek: Konusu hukuka ve ahlaka aykırı olan sözleşmeler, muvazaalı hukuki işlemler batıldır.
- **İPTAL (nispi butlan):** Geçerli şekilde yapılmış bir işlemin kanunda öngörülen iptal sebeplerinden birine istinaden süresi içinde mahkeme kararıyla iptal edilmesi durumunda yapıldığı andan itibaren geçersiz sayılması halidir. Örnek: Hata, hile veya tehdit sonucu yapılan hukuki işlemlerde, hata ve hilenin öğrenildiği veya tehdidin etkisinin ortadan kalktığı tarihten itibaren bir yıl içinde iptal edilmeleri istemiyle dava açılır ve iptal kararı verilirse bu hukuki işlemler yapıldıkları tarihten itibaren geçersiz hale gelirler.

TAZMİNAT

- Bir kimsenin işlediği bir haksız fiil veya borca aykırı davranışı sonucunda bir başkasına verdiği zararı mahkeme kararı ile ödemek zorunda bırakılmasına tazminat denir.
- Haksız fiil veya borca aykırı davranış sonucunda verilen zarar maddi ve manevi olabilir. Bu nedenle **maddi tazminat ve manevi tazminat** olmak üzere iki farklı tazminat türü vardır.

İDARİ İŞLEMLERDE İPTAL

- İdarenin eylem ve işlemlerinden dolayı haklarının ihlal edildiği iddiasında olan kişiler idari yargıda iptal davası ve tam yargı davası açmak suretiyle hukuka aykırı buldukları işlemin iptaline ve uğradıkları zararın tazminine karar verilmesini isteyebilirler.
- İptal davası idare tarafından tesis edilen ve hukuka aykırı olduğu iddia edilen işlemin iptali istemiyle açılır.
- Tam yargı davası idarenin hukuka aykırı olduğu iddia edilen eylem veya işlemleri sebebiyle uğranılan maddi ve manevi zararın giderilmesi istemiyle açılır.

Hukuk nedir?

- **Hukuk ve Yaptırım-3:**
- Yaptırımların Tarihsel Gelişimi
- Yaptırımın ilk biçimi, “kişisel öç alma” şeklinde olmuştur. Kişisel öç alma sisteminde, haksızlığa uğrayan kimse, kendisine haksız davranışta bulunanı dilediği gibi cezalandırabilmekteydi.
- Kişisel öç alma aşamasından sonra, “kisas” aşamasına geçilmiştir. Bu sistemde, haksız davranışta bulunana karşı misliyle karşılık verme vardır. Zaten kisasın lügat anlamı, bir şeyin mislini, benzerini yapmak demektir. Örneğin, bir kimseyi öldüren aynı şekilde öldürülürdü. Kısaca bu sisteme göze göz, dişe diş sistemi de denmektedir.
- Bugünkü hukuk sisteminde kişisel öç alma ve kisas sistemleri söz konusu değildir. Haksızlığa uğrayan kimse, yargı mercilerine başvurarak kendisine yapılan haksızlığın giderilmesini ve cezalandırılmasını talep etme hakkına sahiptir.

Hukuk Kurallarının Türleri

- 1.Emredici hukuk kuralları
- 2.Tamamlayıcı hukuk kuralları
- 3.Tanımlayıcı hukuk kuralları
- 4.Yorumlayıcı hukuk kuralları

Emredici Hukuk Kuralları

Kesin bir emir veya yasak içeren, aksinin kararlaştırılması mümkün olmayan kurallardır. Kamu düzenini, ahlakı, zayıfları korumak amacıyla getirilmişlerdir. Kuralın ifade ve yazılış şeklinden veya maddenin amacından hareketle emredici nitelik taşıyıp taşımadıkları belirlenir.

Örnek: Kimse hak ve fiil ehliyetinden kısmen de olsa vazgeçemez. (Maddenin yazılış şeklinden)

Örnek: Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin yaptığı hukuki işlemler geçersizdir. (Maddenin amacından-zayıfın korunması)

Tamamlayıcı Hukuk Kuralları

Taraflarca aksi kararlaştırılabilen veya aksi öngörülebilen kurallardır. Kuralın yazılış biçiminden tamamlayıcı nitelik taşıyıp taşımadığı anlaşılabilir. “Aksi kararlaştırılmamışsa...”, “Kanunda aksi öngörülmemişse...”, “Hilafına adet mevcut değilse...” gibi ifadeler içerirler. Örnek: Eşler Medeni Kanunda öngörülmüş olan diğer mal rejimlerinden birini seçmemişlerse edinilmiş mallara katılma rejimi uygulanır.

Tanımlayıcı Hukuk Kuralları

Bir hukuki kavramın, bir müessesenin hangi anlama geldiğini açıklayan kurallardır.

Örnek: Yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.

Yorumlayıcı Hukuk Kuralları

Bir hukuki işlemde kullanılan ve ne anlama geldiği açıklanmayan bir hususta kanunda bir hüküm öngörölmüş ise bu yorumlayıcı hukuk kuralıdır.

Örnek: Bir hizmet sözleşmesinde ücretinin ayın ortasında ödeneceği düzenlenmişse, Borçlar Kanunu m.91 uyarınca ayın ortası ifadesinden ayın 15. günü anlaşılır.

**Ders Sonu
İYİ HAFTALAR!**

